

dr hab. Katarzyna Adamczyk, prof. UAM
Wydział Psychologii i Kognitywistyki UAM

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Dominiki Sędkowskiej

pt. *Odbudowywanie potrzeby przynależności po doświadczeniu wykluczenia społecznego
a podejmowanie strategii behawioralnych*
napisanej pod kierunkiem P. dr hab. Małgorzaty Gamian-Wilk, prof. SWPS

Praca doktorska mgr Dominiki Sędkowskiej podejmuje niezwykle istotną, zarówno pod względem teoretycznym, jak i społecznym, problematykę doświadczenia wykluczenia społecznego w kontekście potrzeby przynależności oraz podejmowania strategii poznawczych i behawioralnych. W swej pracy doktorskiej mgr Dominika Sędkowska postawiła dwa główne cele badawcze, tj. 1) określenie, czy możliwość odbudowy potrzeby przynależności przyczynia się do złagodzenia natychmiastowych skutków ostracyzmu oraz zahamowania podejmowania strategii behawioralnych oraz 2) ustalenie, jakie działania (prospołeczne czy antyspołeczne) będą wybierane po doświadczeniu wykluczenia społecznego.

I. CZĘŚĆ TEORETYCZNA

Recenzję rozpocznę od zwrócenia uwagi na tytuł rozprawy doktorskiej, który brzmi następująco „Odbudowywanie potrzeby przynależności po doświadczeniu wykluczenia społecznego a podejmowanie strategii behawioralnych”. Biorąc pod uwagę, iż Doktorantka w swych badaniach uwzględniła także strategie poznawcze warto byłoby rozważyć dodanie w tytule informacji dotyczących analizy strategii poznawczych.

Dodatkowo, w tytule występuje pojęcie *wykluczenie społeczne*, a z kolei w podrozdziale 3.1. rozdziału teoretycznego pojawia się pojęcie *ostracyzm*. Myślę, że warto byłoby zachować spójność pojęciową w całej w pracy oraz między tytułem pracy a jej treściami i zdecydować się na konsekwentne używanie jednego pojęcia.

Część teoretyczna pracy obejmuje zasadniczo jeden rozdział, w którym Doktorantka omówiła pojęcie ostracyzmu oraz jego natychmiastowe i długoterminowe konsekwencje. Rozdział ten jest poprzedzony streszczeniem, które niestety jest bardzo skrótowe i nie zawiera, np. podstawowych informacji na temat celu każdego z pięciu badań oraz uczestników badania, a także wniosków z badań. Rozdział teoretyczny został poprzedzony Wprowadzeniem, w którym zabrakło wskazania źródeł inspiracji dla badań własnych oraz próby pokazania ich znaczenia teoretycznego i społecznego.

Rozdział teoretyczny rozpoczyna się od zdefiniowania pojęcia ostracyzmu, a dopiero w podrozdziale 3.3.2. Doktorantka omawia pojęcie potrzeby przynależności. Sugerowałabym omówienie w pierwszej kolejności zagadnień dotyczących potrzeby przynależności, a dopiero potem pojęcia ostracyzmu. W moim odczuciu, taka kolejność jest bardziej logiczna, gdyż pozwala zobaczyć, iż potrzeba przynależności jest fundamentalną potrzebą człowieka i dlatego właśnie wykluczenie społeczne może wiązać się z różnymi dotkliwymi konsekwencjami dla jednostki.

Rozdział teoretyczny cechuje się bardzo wysokim stopniem skondensowania treści. Jakkolwiek doceniam umiejętność prezentowania treści w sposób zwarty, to nadmierna skrótowość prowadzi czasem do omówienia zagadnień w sposób nie w pełni wystarczający. Doktorantka ma tendencję do hasłowego prezentowania zagadnień, które nie zostają niestety wyjaśnione, np. na stronie 16 Doktorantka w dwuzadaniowym paragrafie wskazuje, iż „Ponadto dowiedziono, że presja konkurencyjna między grupami zmniejsza prawdopodobieństwo wykluczenia społecznego (Saaksvuori, 2014).”. I na tej informacji poprzestaje Doktorantka, nie wyjaśniając, czym jest presja konkurencyjna i w jaki sposób zmniejsza prawdopodobieństwo wykluczenia społecznego. Podobna tendencja do hasłowego ujmowania zagadnień ujawnia się w zdaniu na stronie 20, gdzie Doktorantka pisze, iż „Wykluczenie może również powodować fragmentację snu w kolejną noc po

wykluczeniu (Welker i in., 2013).” Niestety, w dalszej części pracy Doktorantka nie omówiła, na czym polega fragmentacja snu w kolejną noc po wykluczeniu.

W związku z hasłowym ujmowaniem treści pozostaje też prezentowanie paragrafów składających się z zaledwie dwóch zdań oraz pewne trudności w pokazywaniu powiązań pomiędzy poszczególnymi paragrafami, co obniża logiczną spójność pomiędzy poszczególnymi treściami. Dodatkowo, pewne treści w rozdziale teoretycznym (np. konsekwencje ostracyzmu) mogłyby zostać przedstawione w formie rysunku lub tabeli dla przełamania prezentacji zagadnień wyłącznie w formie tekstowej.

Część teoretyczną pracy, pomimo jej wysokiej kondensacji, oceniam pozytywnie i jako wystarczającą do sformułowania problemów i hipotez badawczych w badaniach własnych.

II. CZĘŚĆ EMPIRYCZNA

Na szczególne uznanie zasługuje empiryczna część rozprawy doktorskiej z uwagi na zaprojektowanie serii pięciu badań poprzedzonych dodatkowo badaniem pilotażowym. Doceniam wysiłek Doktorantki, którego wymagało zaprojektowanie aż pięciu badań oraz ich przeprowadzenie, a także umiejętność Doktorantki omówienia procedury badań oraz wyników w sposób skondensowany i przystępny. Na pochwałę zasługuje także wprowadzanie przez Doktorantkę modyfikacji w procedurze badawczej w kolejnych badaniach, np. dokonanie zmiany manipulacji wykluczeniem społecznym oraz przywracaniem potrzeby przynależności między badaniem nr 1 i badaniem nr 2 oraz dokonanie aż trzech pomiarów w badaniu nr 5.

Doktorantka zadbała także o etyczne aspekty badania i uzyskała akceptację Komisji Etycznej Wydziału Psychologii we Wrocławiu Uniwersytetu Humanistycznospołecznego SWPS (decyzja o numerze: 04/P/1/2019). Uzyskanie takiej zgody było istotne z uwagi na zastosowanie w badaniach instrukcji maskujących.

Jednocześnie, pomimo pozytywnej oceny metodologii badań, mam kilka uwag i sugestii dotyczących metodologicznej części pracy.

Z uwagi na dużą złożoność projektu warto byłoby w części metodologicznej przedstawić rysunek lub tabelę, w których zbiorczo zostałyby ujęte cele, hipotezy

oraz rodzaj manipulacji oraz użyte narzędzia w poszczególnych badaniach. Brak takiego podsumowania utrudnia niestety śledzenie informacji dotyczących każdego z pięciu badań.

Doceniam, iż Doktorantka poprzedziła badania nr 1 - 5 obliczeniem wielkości próby, korzystając w tym celu zarówno z programu G*Power oraz bazując na wcześniejszych badaniach nad wykluczeniem społecznym. W odniesieniu do badania pilotażowego nie wskazano jednak informacji, czy rekrutacja 80 osób do badania wynikała z ustalenia takiej właśnie liczby uczestników w wyniku analizy mocy.

W opisie badania pilotażowego oraz pozostałych badań opis uczestników badania jest bardzo zdawkowy i nie wykracza poza informacje o przedziale wiekowym oraz wartościach *M* i *SD*. Brak szczegółowych informacji na temat uczestników badania, poza wiekiem, nie pozwala ocenić, do jakich grup (o jakiej charakterystyce socjodemograficznej) możemy odnosić wyniki przedstawione w pracy. Myślę, że warto byłoby także opis uczestników badania rozdzielić na grupę eksperymentalną i kontrolną oraz podać ich liczebności.

W badaniu pilotażowym oraz badaniu nr 1, 2 i 3 osoby do badań były rekrutowane przez system Sona. Z uwagi na to, iż nie każdy zaznajomiony jest z tą platformą, warto byłoby ją nieco bardziej szczegółowo omówić w pracy. Z kolei w badaniu nr 4 i 5 mowa jest o tym, iż „Eksperymentatorka podchodziła do badanych do sali wykładowych oraz na korytarzach wyższych uczelni, przedstawiając się i informując o badaniu”. Informacja ta pozwala jedynie domyślać się, iż działania te związane były z rekrutacją osób do badania, ale nie wynika to jednak bezpośrednio z powyższego zdania.

W opisie badania pilotażowego Doktorantka wskazała, iż zastosowaną w nim metodę manipulacji przetłumaczono i sprawdzono jej efektywność. Doktorantka nie podała jednak informacji, w jaki sposób i kto tłumaczył metodę. Dodatkowo, w opisach zastosowanych narzędzi w badaniach warto byłoby podać przykładowe pytania, jakie zawiera dane narzędzie.

W opisie badania nr 1 brakuje, w mojej opinii, bardziej szczegółowego uzasadnienia, dlaczego uległość traktowana jest przez Doktorantkę jako forma zachowań prospołecznych. Część empiryczną warto byłoby wzbogacić o tabelkę

zbiorczą z hipotezami ze wskazaniem, które hipotezy zostały potwierdzone, a które nie.

Jeśli chodzi o dyskusję wyników, to jest ona skondensowana i logiczna, ale pozostawia pewien niedosyt, gdyż w moim odczuciu, częściowo stanowi ona raczej opis uzyskanych wyników aniżeli ich interpretację w odniesieniu do literatury przedmiotu. W Dyskusji wyników brakuje także nieco szerszego spojrzenia i wyjścia poza uzyskane w badaniach własnych wyniki. Doceniam wskazanie przez Doktorantkę ograniczeń badań oraz, co ważne, implikacji praktycznych wyników badań własnych.

KONKLUZJA

Przedstawiona rozprawa doktorska w sposób bardzo syntetyczny przedstawia najważniejsze zagadnienia dotyczące zjawiska wykluczenia społecznego w odniesieniu do potrzeby przynależności oraz podejmowania strategii behawioralnych po doświadczeniu wykluczenia społecznego. Doktorantka odwołała się zarówno do klasycznych oraz najnowszych opracowań z tego obszaru i swobodnie porusza się w literaturze przedmiotu. Doktorantka postawiła w pracy oryginalny problem badawczy dotyczący, m.in. tego, jakie działania (prospołeczne lub antyspołeczne) są wybierane po doświadczeniu wykluczenia społecznego oraz zaprojektowała serię pięciu badań eksperymentalnych dodatkowo poprzedzonych badaniem pilotażowym. Tym samym Doktorantka dowiodła, iż posiada wiedzę i kompetencje w zakresie planowania i prowadzenia badań eksperymentalnych oraz analizy statystycznej danych uzyskanych w badaniach eksperymentalnych.

Rozprawa doktorska cechuje się jasnością komponowania wypowiedzi naukowej oraz przystępnością w zakresie prezentowania wiedzy teoretycznej oraz wyników badań własnych. Poza nielicznymi, drobnymi błędami językowymi oraz interpunkcyjnymi, praca stanowi przykład bardzo starannego opracowania naukowego pod względem językowym i edycyjnym.

Uwagi krytyczne zawarte w recenzji nie obniżają w znaczący sposób wartości rozprawy i stanowią raczej zachętę do refleksji nad wskazanymi kwestiami w przyszłych badaniach. Uwagi te nie umniejszają wartości pracy, którą oceniam pozytywnie.

W związku z tym stwierdzam, iż praca doktorska mgr Dominiki Sędkowskiej odpowiada warunkom określonym w art. 187 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20.07.2018 r. i wymogom wskazanym w Regulaminie przeprowadzania postępowań w sprawie nadania stopnia doktora w SWPS Uniwersytecie Humanistycznospołecznym oraz wnoszę do Wysokiej Rady Naukowej Instytutu Psychologii Uniwersytetu SWPS o dalsze postępowanie w przewodzie doktorskim.

Poznań, 25 lutego 2023 r.

Katarzyna Adamczyk